

VOORAF

In maart jongstleden meldde het Dagblad Trouw over de vogelstand in Nederland. Aanleiding is het steeds minder opdagen van de wilde eend. Opvallend daarbij is de nogal fors afgebeelde foto bij het artikel: een boswachter is bezig een eendenkorf boven in de knotwilg te wurmen. Ik vroeg me daarbij af of dat nodig is, want elke knotwilg is een ideale broedplaats op zich. Daar heeft de natuur ons aan geholpen. En dat moet de mens nou eens niet proberen te verbeteren... Een eendenkorf hoort in een sloot. Maar misschien ben ik wel erg ouderwets. Stel je voor zeg: kom ik morgen thuis en is mijn vrouw bezig een stretcher boven op ons bed te plaatsen!

Op de onderste foto zoals het hoort (met dank aan RootsMagazine); met excuus voor de kwaliteit van de bovenste foto.

Dick de Jong

DE OUDE STAL

POTSTAL

De potstal is een oud staltype, dat nog wel voorkomt bij biologische melkveehouders vanwege de waardevolle mest bij dit systeem. De koeien staan op stro en laten daarin hun mest vallen. Op de laag stro wordt regelmatig nieuw stro geworpen, dagelijks 8 tot 10 kilo per koe. Zo blijven de koeien schoon en hebben ze steeds een warm en comfortabel ligbed. De bodem van stro en mest wordt in de loop van het stalseizoen steeds hoger en kan tot wel 1,5 meter dik zijn. Eén of twee keer per jaar wordt de potstal uitgemest en wordt de mest over het land uitgereden.

In de potstal lopen en liggen de koeien door elkaar. Een voordeel van dit type stal is dat de koeien niet uitglijden op een gladde stalvloer en genoeg ruimte hebben voor sociaal gedrag. Voor de boer is de potstal meer werk. Hij moet in het voorjaar een dikke laag mest opruimen. Natuurstrooisel, zoals bladriet en gras van dijken en natuurterreinen, is een goed alternatief voor stro in de potstal.

GRUPSTAL

Een grupstal lijkt op een potstal. Het grootste verschil is dat runderen in een grupstal nauwelijks vrijheid hebben. Ze staan vastgebonden naast elkaar, kop aan kop. Achter hen loopt een zogeheten 'grup', een mestgoot voor de mest en urine van de koeien, die dit direct afvoeren naar de mestkelder onder de vloer. Koeien houden in een grupstal is ouderwets en komt bijna niet meer voor. Agriwiki meldt het volgende: Het principe van de grupstal is zeer eenvoudig. Het vee staat aangebonden op een vaste koestand met de achterpoten op een rand van

hout of klinkers. Door het regelmatig uitspreiden van vers stro ontstaat een proper ligbed. Gier en mest vallen in een grup of groep die achterlangs de koestand loopt. De gier loopt via afvoerkanalen in de gierkelder. Vaste mest en oud stro worden dagelijks uit de grup in een kruiwagen geschept die over de mestgang de stal uitgereden kan worden naar de mestvaalt op het erf. Het aanbinden van de koestaart draagt verder bij aan de hygiëne in de stal.

De mestluiken.

OPSTELLING

Binnen de stallen met grup en stand wordt onderscheid gemaakt naar 'Friese' en 'Hollandse' opstelling van het vee. Het typerende kenmerk van de 'Hollandse' stallingwijze is dat het vee naar de centrale voergang of deel staat gekeerd. Stalstaken en een voergoot begrenzen de koestand aan de voorzijde. Achter het vee werd de mest oorspronkelijk uit de brede grup door mestluiken in de zijmuur weggewerkt. De mestgang maakte deze luiken later overbodig. De 'Friese' stallingwijze kenmerkt zich door de opstelling van het vee met de koppen naar de muur, twee aan twee door schotten gescheiden. Men kan dus niet voor de koeien langs lopen. Het achterlangs voeren en drenken in deze stalvorm is vrij arbeidsintensief. Luiken in de zoldering, een doorlopende drinkgoot en later automatische drinkbakken brachten wel enige verlichting in het werk.

APOLOGISCHE SPREEKWOORDEN

We vervolgen de spreekwoordenreeks, waarbij blijkt dat het soms wel een wat ruwe taal kan zijn.

- Een ei is een ei, zei de boer, en hij greep naar het ganzenei.
- Elk voor zichzelf en God voor ons allen, zei de boer, en hij zag zijn wijf verzuipen zonder een hand uit te steken.
- Ik ga eens zien of mijn familie slaapt, zei de boer, en hij keek in het varkenshok.
- 't Gaat gaan, zei de boer, en hij schoot een ekster.
- Van herten geerne, zei de boer, en hij moest gaan schijten.

MINDER KOEIEN

Minder koeien, minder mest, maar wel meer melk. De afgelopen tijd is er heel wat over geschreven. Iedereen die er nauw bij betrokken is en ook iedereen die er helemaal niets van af weet heeft er een mening over. Vaak lopen die meningen flink uiteen. Het valt op dat vooral niet-boeren meningen hebben. Daar is niets mis mee, maar het zijn wel de boeren die weten waar het precies om gaat: in 1984 telde Nederland 2,4 miljoen koeien en nu 1,6 miljoen. Iedereen weet er het zijne van.

In de tijd dat Willem Roelofs in de buurt van Meerkerk dit schilderij maakte, konden koeien nog koe zijn.

- Horen koeien nu in de wei of zijn ze beter af als ze op stal staan. Dan geven ook meer melk: 25 kilogram. Maar ook 100 kilogram mest en gier.
- Kalveren moeten langer bij de koeien blijven. Nee, ze moeten zo snel mogelijk worden weggehaald, anders wennen moeder en kind teveel aan elkaar.
- De veeteelt moet intensiveren. Er moet worden nagedacht over weidevogelbeheer. Boeren moet groener kunnen. Boeren moet extensiever kunnen.

We hadden boterbergen, melkplassen en quota. Voortaan gaat het om fosfaatrechten. Als een boer wil uitbreiden koopt hij fosfaatrechten. Een eerste schatting noemt

€ 5.000 per koe. De Friese boeren betalen dan voor de warme sanering van de Brabantse collega's. Nog geen jaar na het opheffen van de dure melkrechten, is er een alternatief. Het draait alleen nog om het milieu. Landschap, natuur en weidegang zijn al lang naar de achtergrond verdreven.

Boeren in een heel andere tijd; schilderij van een voor de redactie onbekende schilder.

Het Financieel Dagblad meldde op 3 maart jongstleden dat de melkveehouders akkoord zijn gegaan met inkrimping van hun veestapel. De veestapel in Nederland moet over twee jaar met 4% tot 8% zijn gekrompen om het mestprobleem terug te dringen. Dat zijn melkveehouders en staatssecretaris Martijn van Dam van Economische Zaken overeengekomen na maanden van gesteggel over de invulling van het fosfaatstelsel.

Boeren mogen per 1 januari 2017 alleen fosfaat produceren als ze over voldoende fosfaatrechten beschikken. 'Alle melkveebedrijven krijgen rechten toegekend op basis van het aantal gehouden koeien op 2 juli 2015, de datum waarop het fosfaatstelsel werd aangekondigd', aldus het ministerie van Economische Zaken. Omdat het totale aantal rechten dan nog altijd te groot is om de fosfaatproductie onder het Europese maximum te brengen, zal de melkveestapel moeten krimpen via het geleidelijk afnemen van fosfaatrechten. Melkveehouders krijgen zo tot begin 2018 de tijd om hun fosfaatproductie via natuurlijk verloop in te krimpen.

Hoe belangrijk melk is voor de economie van ons land, blijkt uit de volgende cijfers: De Nederlandse zuivelindustrie heeft in 2015 voor naar schatting € 6,6 miljard aan zuivelproducten uitgevoerd. In Nederland verwerken 23 zuivelbedrijven met 52 fabrieken 13,3 miljard kilo melk van 1,6 miljoen melkkoeien die op ruim 18.000 melkveebedrijven worden gehouden.

Melkveehouders die hun bedrijf beëindigen of die minder koeien willen houden kunnen de rechten die daarmee vrijkomen onderling verhandelen. Bij iedere transactie komt 10% van de overgedragen rechten te vervallen om het fosfaatiniveau omlaag te brengen.

Een megastal.

De invoering van het stelsel zou vooral ten nadele zijn van intensieve veehouderij, omdat staatssecretaris Van Dam de grote, grondgebonden bedrijven zoveel mogelijk wil ontzien. Boeren met veel grond in verhouding tot het aantal koeien - en die dus geen aandeel hebben in het fosfaatoverschot - krijgen extra rechten, aldus het ministerie. Zij worden daarmee minder zwaar getroffen bij het verkleinen van de veestapel.

Natuur- en milieuorganisaties vrezen echter een averechts effect. Volgens hen is de handel in dure fosfaatrechten enkel in het voordeel van zeer vermogende boerenbedrijven met megastallen.

Voor het behoud van de boerderij als boerenbedrijf is dit niet goed. Als in grote boerenbedrijven de intensieve veehouders nog verder kunnen uitbreiden en kleinere melkveehouders nauwelijks meer kunnen groeien, zijn de kleine oude boerderijen in de linten de dupe.

REACTIE

Op de digitale nieuwsbrief van maart 2016 kwam de volgende reactie van de heer Vincent Voorhoeve, erfgoedadviseur bij Dorp, Stad en Land:

Dank voor de nieuwe uitgave. Boeiend te lezen over de buitenlandse wortels van tegelbeschildering en de kaasmakerij. [...] Dan nog het volgende:

- *...boerderijen met luiken in één kleur waren meestal van zelfstandige boeren. Het aanbrengen van meerdere kleuren en patronen op de luiken zou uit de*

Franse Tijd stammen; veelal zijn dit pachtboerderijen...

Groot-Amers.

Die afwijkende kleuren (meestal in zandlopermotief) corresponderen met de hoofdkleuren van het familiewapen(schild) van de ('feodale') pachtheer. Zo toonde de heer zijn macht. Of dat in relatie kan worden gebracht met de Franse Tijd is echter de vraag: de Franse Tijd (in navolging van de Bataafse republiek) vormde immers de opmaat voor minder feodale verhoudingen op het platteland. (Zie bijvoorbeeld het weghakken van familiewapens op 'rijke' grafzerken in de periode na de Franse revolutie, ook in Nederland. Wellicht zijn er lezers van de nieuwsbrief die deze 'beeldenstorm' uit eigen kerk herkennen?

- *OZB-WAARDE, ... asbest verwijderen...*

De redactie is m.i. iets te snel met een antwoord op de problemen die de schrijver aanhaalt:

OZB (in feite: WOZ) is een gemeentelijke belasting en om de gemeentebegroting te laten kloppen worden de percentages zo nodig aangepast, ongeacht de marktwaarde. Dat geldt -helaas- voor alle huizenbezitters in Nederland.

Wellicht kan de redactie naar een WOZ-vraagbaak voor boerderijeigenaren verwijzen, zodat pergeval een effectief bezwaar over de WOZ-waarde kan worden ingediend.

Over de asbestverwijdering het volgende: Als er asbest in het spel is, is dat mogelijk van invloed op de WOZ-waarde.

Voor zover bekend, is asbestverwijdering gesubsidieerd, dus hopelijk vallen de kosten mee. Daarnaast realiseren velen zich dat de verkoopwaarde te zijner tijd niet toeneemt zolang er asbest aanwezig is.

- Vervolgens geeft de redactie nog ongevraagd een aantal meningen ...*Als je nieuwe dakpannen wil, kun je dat zo doen... .. bouwleges betalen ... rechtsongelijkheid.*

Onderhoud is vergunningsvrij, maar een dak voorzien van nieuwe pannen is in principe vergunningplichtig. Vanuit monumentenstandpunt gezien logisch, want 'behoud gaat voor vernieuwen'. Leges zijn vervelend, maar

sommige gemeenten stellen hier monumentensubsidie tegenover, of passen de leges voor monumenten aan. Er is inderdaad rechtsongelijkheid tussen eigenaren van een monument en andere huizenbezitters, maar daar staat dus als het goed is enige subsidie tegenover.

Dank voor deze reactie! In de in de vorige editie aangehaalde voorbeelden is echter geen stuiver subsidie verstrekt door de overheid, die er eigenlijk een beetje trots op zou moeten zijn dat particulieren hun monumentenzorg zo uitvoeren.

HISTORISCH BESEF

DE MOOISTE BOERDERIJ VAN UTRECHT

25 Boerderijen strijden in Utrecht om de titel: 25ste Boerderij van het Jaar. De deelnemende boerderijen zijn heel verschillend, van woonboerderij, kinderboerderij tot nog volop agrarisch in bedrijf. Alle boerderijen zijn de trots van hun gemeente. Deze lustrum verkiezing wordt georganiseerd door de Boerderijen Stichting Utrecht (BSU) samen met Landschap Erfgoed Utrecht.

Welke boerderijen er meedoen, is te zien op de website www.utrechtseboerderijen.nl. Hier kunnen bezoekers aangeven of ze de boerderij een kanshebber vinden. Deskundigen van de Boerderijen Stichting Utrecht gaan op pad om in de eerste ronde de boerderijen te bekijken en kiezen hieruit vier genomineerden. De vier genomineerde boerderijen worden op 6 mei aanstaande bekend gemaakt. Dan wordt de wedstrijd nog spannender. In de tweede ronde gaat een jury van externe deskundigen de vier genomineerden bezoeken. Tegelijkertijd kan het publiek stemmen wie de uiteindelijke winnaar wordt.

De boerderijen zijn aangemeld door de wethouders van hun gemeente. Piet den Hertog, voorzitter van de Boerderijen Stichting Utrecht: 'We hebben de wethouders van alle gemeenten gevraagd om hun mooiste boerderijen aan te melden. Hiermee stimuleer je hen om na te denken over hoe belangrijk historische boerderijen zijn voor de beleving van hun gemeenten. De meeste wethouders reageerden heel positief omdat zij zo kunnen laten zien hoe mooi hun landelijk gebied is. Daarnaast is de verkiezing een blijk van waardering voor de boerderijbewoners - boeren en burgers - voor de moeite die ze doen om boerderij en erf in stand te houden en voor de toekomst te bewaren.'

De uitslag van de wedstrijd wordt op 28 mei 2016 feestelijk bekend gemaakt door Mariëtte Pennarts, gedeputeerde van de Provincie Utrecht. Dit gebeurt in de boerderij Oud Zandbrink in Leusden, die in 1999 werd gekozen tot Boerderij van het Jaar. In de winnende boerderij wordt later dit jaar een hoeksteen gemetseld als blijvende herinnering. De verkiezing Boerderij van het Jaar is een gezamenlijk initiatief van de Boerderijen Stichting Utrecht, Landschap Erfgoed Utrecht en de Provincie Utrecht.

REDACTIE EN SAMENSTELLING

Dick de Jong - Bureau Tekstwerk m.m.v. Jenny Mollema-Gons
Buitendams 51 - 3371 BA Hardinxveld-Giessendam - 0184-615094 - dijekt@planet.nl
FOTO'S: Collectie Boerderij & Erf A-V, Bureau Tekstwerk en Internet

SECRETARIAAT BOERDERIJ & ERF A-V:

Sluis 57 ■ 2964 AT Groot-Ammers ■ 0184-661425/06-53759618
secretariaat@boerderijenerf.nl ■ bank NL14RABO0325074739
website: WWW.BOERDERIJENERF.NL IBAN

Europees Landbouwfonds voor
plattelandsonwikkeling
Europa investeert in het platteland

Lucas van Leyden: Het Melkmeisje (1510).

